

Rabobank en het Burgerinitiatief Ons Geld

In haar special ‘Hoe werkt geldschepping’ (21 mei 2015, Boonstra, 2015, hierna: ‘Rabo’) reageert Rabobank op het burgerinitiatief ‘Ons Geld’ dat op 21 april 2015 bij het parlement is ingediend. Dit initiatief met meer dan 100.000 ondersteuners thematiseert geldschepping door banken. Het spreekt zich principieel uit voor het alleenrecht van de overheid op geldschepping en wijst op de kwalijke gevolgen van bancaire geldschepping voor de maatschappij en de democratie. Het voorstel van de initiatiefnemers en de toelichting daarop is te lezen op <http://onsgeld.nu/burgerinitiatief.pdf>.

Rabobank vindt het burgerinitiatief belangrijk genoeg om op te reageren. Zij lijkt daarbij echter vooral de aandacht ervan af te willen leiden. Zij legt de initiatiefnemers stellingen in de mond die ze niet betrekken en vermijdt het in te gaan op de stellingen en argumenten die wel naar voren worden gebracht. Op basis van misrepresentaties en ondeugdelijke conclusies tracht ze het initiatief te ridiculiseren. Daarbij geeft Rabobank een onjuiste voorstelling van dit initiatief. Onder het motto ‘*feiten en fabels over de rol van banken bij de creatie van geld*’ zaait Rabobank onnodig verwarring. Dat doet geen recht aan het voor allen zo belangrijke en relevante maatschappelijke debat over het geldstelsel.

Deel 1 – Geldschepping door het bankwezen

Het burgerinitiatief stelt de regeling van het geldstelsel aan de orde. Deze is aan de wetgever opgedragen (artikel 106 Grondwet). De initiatiefnemers zien tekortkomingen in het bestaande stelsel en dringen aan op verbetering. Ze stellen vast dat elementaire juridische kaders ontbreken rondom de schepping van giraal geld en de toedeling daarvan.

“Verlening van een bankvergunning is de facto verlening van een privilege om geld te scheppen. Merkwaardig is echter dat de bankvergunning noch de wettelijke basis daarvan dit met zoveel woorden vermeldt en reguleert. Het privilege van girale geldschepping wordt zonder tegenprestatie vergeven. Het wordt evenmin omgeven door regels die borgen dat er op een maatschappelijk verantwoorde, transparante en afrekenbare wijze mee wordt omgegaan.” (initiatieftekst p. 5)

Geldschepping is thans nagenoeg geheel in handen van het bankwezen. In het proces van kredietverlening scheppen (en vernietigen) banken giraal geld (McLeay, 2014; Cliffe, 2014). De geldomloop bestaat voor ongeveer 95% uit dat girale geld. De maatschappij ‘draait’ derhalve op geldmiddelen die commerciële banken hebben gecreëerd en die zij met rente belasten. Banken bepalen wie dit geld waarvoor en onder welke voorwaarden initieel in handen krijgt. Aldus domineert het bankwezen het geldstelsel en heeft het grote (ondemocratische) invloed op maatschappij en economie.

Nadelen van bancaire geldschepping

De initiatiefnemers achten de monetaire dominantie van banken schadelijk. Het doet afbreuk aan een gelijk speelveld. Marktwerking en vrije mededinging zijn illusoir zolang sommige marktpartijen (banken en hun goede relaties) beschikken over de geldpers en andere marktpartijen niet. Er is een structureel voordeel voor wie door de bank begenadigd wordt. Samenvattend stellen de initiatiefnemers:

“Het huidige geldstelsel schiet te kort in dienstbaarheid aan de maatschappij. Het verstoort de markt. Het blijkt onbestuurbaar en leidt tot instabiliteit en ongelijkheid. Dit ondermijnt de samenleving en de democratie.” (initiatieftekst p. 3)

De initiatieftekst (Wortmann, 2015) inventariseert tal van nadelen van bancaire geldschepping, waaronder de volgende. (i) Het begrenst de welvaartsontwikkeling en vergroot vermogensverschillen. (ii) Aan het zicht is onttrokken wie het voordeel geniet van bancaire geldschepping. (iii) Er wordt geen maatschappelijke verantwoording afgelegd over de geldschepping en de toedeling van dat geld. (iv) Bancaire geldschepping zorgt voor financiële instabiliteit. (v) De geldomloop is direct afhankelijk van de gezondheid van het bankbedrijf.

Publieke geldschepping

De opgeworpen bezwaren tegen bancaire geldschepping laat Rabobank onbesproken. Ze kiest voor de tegenaanval. Die richt zich deels op de overheid. Niet banken maar de overheid zou onverantwoord met de geldpers omgaan. Dit zou blijken uit de geschiedenis. Het gaat hier om een geschiedsopvatting die niet zozeer gebaseerd is op feiten. Het tegendeel van Rabobanks dwaalleer blijkt waar. In bijlage 1 wordt hier nader op in gegaan.

De geschiedenis leert dat private geldschepping keer op keer tot crisis leidt. Overheidsgeldschepping heeft beduidend betere papieren. Het American Monetary Institute (AMI) publiceerde in 2002 een standaardwerk over de monetaire geschiedenis en publieke en private geldschepping (Zarlenga, *The Lost Science of Money*). Eén van de conclusies is: “*public (government) money has a superior record.*” (Zarlenga, 2003). Dit werk ontbreekt in de literatuuropgave van Rabobank. Dat is tekenend.

De geldpers

Publieke geldschepping is in het huidige geldstelsel marginaal. Het gaat dan om schepping van muntgeld, namens de overheid, voor zover de centrale bank dat goed vindt. Officieel worden overheden niet meer tot de ‘geldscheppende instellingen’ gerekend. Hun monetaire invloed is gering. Ze volgen de door bankkrediet gedreven conjunctuur. Ze zijn niet in staat tot effectieve tegensturing.

Toch wijdt Rabobank breed uit over publieke geldschepping. Het woord ‘geldpers’ vereenzelvigd te ermee. Het gaat hier dan om een geldpers die reeds lang buiten gebruik is. Media die zouden berichten dat deze geldpers wordt aangezet vergissen zich. Er is de facto maar één geldpers en die wordt door het bankwezen geëxploiteerd.

Feiten en fabels

Geld uit deze geldpers komt overwegend niet daar terecht waar het voor de welvaartsontwikkeling nodig is. Het komt daar waar dit voor banken profijtelijk is en alleen zolang dat voor hen profijtelijk is, hoofdzakelijk in niet-productieve sectoren. De initiatieftekst zet uiteen welke basale mechanismen hierbij werken. Daarbij worden concrete aanbevelingen gedaan om de gebreken van het bestaande stelsel structureel te verhelpen. Rabobank gaat daar echter niet op in. In plaats daarvan formuleert ze een begrippenkader dat moet onderbouwen waarom bancaire geldschepping inherent beheerst en verantwoord zou zijn. Dat dit een fabel is blijkt al uit de vele crises die het bankwezen op haar conto heeft. Maar laten we de door Rabobank aangereikte begrippen nader bekijken.

Geldscheppingswinst

Rabobank introduceert het begrip ‘geldscheppingswinst’. Ze doelt daarmee op het directe geldelijke voordeel van de geldschepper uit geldschepping. Volgens Rabobank geniet zij bij geldschepping nauwelijks ‘geldscheppingswinst’. Dat rechtvaardigt volgens Rabobank haar geldscheppingsprivilege.

Dit is echter geen overtuigend argument. Het directe financiële voordeel van banken uit geldschepping mag kleiner zijn dan een leek zou denken. Het is er weldegelijk en het belast de

samenleving. Het profijt uit geldschepping geeft banken bovendien perverse prikkels waardoor ze de economie destabiliseren.

In de initiatieftekst komt het woord geldscheppingswinst overigens niet voor. Exploitatie van de geldpers brengt ook voordelen die zich niet direct in geldelijke winst vertalen. Hoofdzaak is de invloed die via de geldpers wordt uitgeoefend. De initiatiefnemers willen deze ‘macht’ ordentelijk inkaderen en dienstbaar maken aan het algemeen belang. Daarvan is thans geen sprake. Banken exploiteren deze macht voor hun eigen gewin en dat van hun relaties. Er wordt geen verantwoording over afgelegd. Met het begrip ‘geldscheppingswinst’ lijkt Rabobank daar vooral de aandacht vanaf te willen leiden.

Automatische rem

Rabobank geeft hoog op van de ‘externe’ of ‘automatische rem’ die zou gelden voor bancaire geldschepping. Hiermee bedoelt ze dat het geldscheppingsvermogen van banken begrensd is. Men spreekt wel van de ‘ratio’s’ of zoals Rabobank doet van de ‘balansverhoudingen’. In de voorbije decennia hebben banken de hier bedoelde grenzen tot het uiterste opgerekt. Ze werden daarbij steevast gefaciliteerd door hun centrale bank. Zelfs strategieën om de prudentiële regels te ontduiken, zoals het schaduwbankieren, werden door centrale banken gewillig omarmd.

De ‘automatische rem’ waarop Rabobank doelt is maar zeer betrekkelijk. Daar het bankwezen de geldpers in handen heeft kan het haar eigen financiering creëren. Zo kan het eigenhandig haar eigen vermogen versterken en de ratio’s herstellen. Over langere termijn (van decennia) is de ‘automatische rem’ dan ook een illusie. Hij stelt geen fundamentele grens aan het geldscheppend vermogen van het bankwezen. De afgelopen decennia hebben we dan ook weldegelijk een ‘explosie’ gezien van de geldhoeveelheid. Deze heeft prijzen en financiële markten tot buitensporige proporties opgedreven. Dit heeft de wereldeconomie in een precaire staat gebracht.

De automatische rem van Rabobank geldt dus slechts tot zekere hoogte en alleen voor de korte termijn. In de langjarige monetaire praktijk vormt hij geen begrenzing. Deze ‘rem’ kan bezwaarlijk worden opgevoerd als argument waarom banken de geldpers zouden moeten exploiteren.

Keuzevrijheid

Keuzevrijheid acht Rabobank van belang. Het publiek moet kunnen kiezen welk geldmiddel ze gebruikt. Bij ‘wettig betaalmiddel’ bestaat deze keuze niet, volgens Rabobank. De praktijk bewijst het tegendeel. Bankbiljetten en munten zijn thans ‘wettig betaalmiddel’. Daarnaast is er de mogelijkheid gebruik te maken van bankkrediet (giraal geld). Dat is geen wettig betaalmiddel. Desondanks wordt het massaal gebruikt. De rol van wettig betaalmiddel is thans marginaal. Circa 5% van de geldomloop bestaat uit ‘wettig betaalmiddel’: euromunten en -bankbiljetten.

Onder het huidige stelsel ontbeert het publiek voldoende alternatief. Er is tekort aan handzaam wettig betaalmiddel. Dat verklaart de grote afhankelijkheid van bankkrediet. De initiatiefnemers stellen dan ook: *“Er is maatschappelijk en economisch tekort aan schuldvrij geld (volgeld). Bijgevolg neemt de maatschappij haar toevlucht tot commercieel ‘schuldgeld’ dat in omloop komt in de vorm van bankkrediet.”* (initiatieftekst p. 16)

De keuzevrijheid waar Rabobank op doelt pleit derhalve tegen de huidige situatie waarin banken de geldomloop domineren, en vóór een grotere monetaire rol van de overheid.

Als de overheid de schepping van het algemene betaalmiddel aan zich houdt impliceert dat niet dat andere betaalmiddelen verboden zijn. Ruimte voor alternatieven zal er altijd zijn. Alternatieven die

het algemene geldstelsel aanmerkelijk beïnvloeden zullen echter aan beperkingen moeten worden onderworpen. Dat hoort bij een deugdelijke regeling van het geldstelsel zoals aan de wetgever is opgedragen. Derhalve is het noodzakelijk de girale geldschepping aan deugdelijke juridische kaders te gaan onderwerpen. Het burgerinitiatief roept de wetgever daar dan ook toe op.

Flexibiliteit

De geldhoeveelheid moet niet alleen kunnen groeien. Soms is het ook nodig deze te laten krimpen. Rabobank noemt dat ‘flexibiliteit’. Hierover stelt ze dat het bankwezen prima in staat is deze flexibiliteit te bieden. Bij kredietverlening groeit de geldhoeveelheid. Bij afbetaling van die kredieten neemt zij weer af. Onder publieke geldschepping zou flexibiliteit niet kunnen worden geboden. Dat is echter een fabel. Flexibiliteit doet juist pleiten tegen geldschepping door de bank.

De flexibiliteit die het bankwezen biedt is onevenwichtig. Zij verstoort de welvaartsontwikkeling. In tijden van economische voorspoed is de geldgroei te groot. Bij tegenspoed is de krimp te groot en zelfs ongewenst. Bancaire geldschepping is ‘procyclisch’. Het zorgt voor instabiliteit.

De overheid heeft weldegelijk mogelijkheden om de geldomloop te doen krimpen. Een voorbeeld is belastingheffing. Dit is een potentieel zeer gericht monetair sturingsmiddel. Met de geldpers in handen kan de overheid bovendien legio financiële instrumenten ontwikkelen ter perfectionering van de flexibiliteit. Deze kan dan zeer gericht gaan werken en worden ingezet voor evenwichtige en stabiele welvaartsontwikkeling. Flexibiliteit wordt dan een monetair beleidsinstrument (Dyson, 2015).

De initiatieftekst vermeldt in dit verband: *“Er komt directe kwantitatieve monetaire sturing door een daartoe wettelijk aangewezen publiek orgaan. Dit orgaan kan geld toevoegen bij economische stagnatie. Evengoed kan het afremmen bij economische ‘oververhitting’. Aldus wordt anticyclisch gestuurd waardoor de conjunctuur wordt gedempt. Liquiditeit kan direct daar worden gebracht waar het nodig is.”* (initiatieftekst p. 13)

Evaluatie van het geldscheppingsproces

De hiervoor besproken begrippen (geldscheppingswinst, automatische rem, keuzevrijheid en flexibiliteit) worden door Rabobank opgevoerd als criteria ter evaluatie van het huidige bancaire geldscheppingsproces (Rabo, paragraaf 3.h). Ze leiden Rabobank tot de conclusie dat de geldpers bij het bankwezen in superieure handen is. De overheid zou geldschepping dan ook -zoals nu- aan dat bankwezen moeten overlaten, en zich monetair afzijdig moeten houden.

Op de conclusies van Rabobank valt echter af te dingen. Zo is met de door Rabobank naar voren geschoven begrippen het huidige geldscheppingsproces allerminst geëvalueerd. Er zijn hooguit door Rabobank wat losse theoretische beschouwingen aan gewijd, en die blijken nogal te rammelen. Zoals hiervoor uiteengezet leiden ze tot andere conclusies dan Rabobank eraan verbindt. Allerminst kan op basis van deze begrippen worden gesteld dat de geldpers bij banken in goede handen is. Ze wijzen eerder op de wenselijkheid van een grotere monetaire rol van de overheid, en minder *laissez faire* ten aanzien van commerciële geldschepping door banken.

Wat daarbij onder bank en wat onder overheid dient te worden verstaan verdient heldere onderscheiding. Op dat vlak blijkt echter opmerkelijk genoeg nogal wat verwarring te bestaan.

De centrale bank

Rabobank doet het graag voorkomen alsof de centrale bank onderdeel is van de overheid. Historisch zijn centrale banken private instellingen. Na de tweede wereldoorlog zijn in Europa diverse centrale

banken genationaliseerd. Dat vertaalt zich echter niet in beslissende invloed van de overheid. Het is centrale bankiers uitdrukkelijk verboden om monetaire instructies van de overheid aan te nemen. De overheid dient zich zelfs van beïnvloeding van de centrale bank te onthouden (art. 130 VWEU).

Invloed van commerciële banken op hun centrale bank is niet op vergelijkbare wijze aan banden gelegd. Die invloed blijkt dan ook dominant. Centrale banken zijn primair faciliterende organisaties voor de commerciële banken. Het is hun verboden krediet te verstrekken aan de overheid (art. 123 VWEU). Kredietverlening aan commerciële banken is daarentegen hun kernactiviteit.

De geldpers van de centrale bank staat louter ten dienste van het bankwezen. De samenleving noch de overheid kunnen er direct van profiteren. Dat gaat alleen via bemiddeling van de commerciële banken. De commerciële en centrale banken zijn nauw met elkaar vervlochten. De stelling dat de centrale bank onderdeel is van de overheid is misleidend. Monetair gezien is het onderdeel van het bankwezen.

Zelfs het prudentieel toezicht dat de centrale bank uitoefent stamt niet van de overheid. De kaders hiervan worden door het bankwezen zelf geformuleerd. Monetaire overheidsinvloed is minimaal. Het commerciële bankwezen regeert.

Sturing door de centrale bank

Ook over de werking van de centrale bank bestaat verwarring. Hun monetair sturend vermogen wordt schromelijk overschat of zelfs geheel verkeerd opgevat. Huber schrijft in dat verband: *“Quantity policy under conditions of fractional reserve banking turned out to be a complete failure.”* (Huber, 2015). Economen hebben lange tijd geheel onjuiste veronderstellingen gekoesterd over bancaire geldschepping en de monetaire rol van de centrale bank. Zo werd verondersteld dat ‘basisgeld’, van de centrale bank, de monetaire cyclus stuurt. Aldus werd verondersteld dat centrale banken deze cyclus leiden. De werkelijkheid is andersom. Bankkrediet leidt de cyclus en basisgeld volgt faciliterend (Carpenter, 2010; Kumhof, 2013; Sigurjonsson, 2015). Centrale banken leiden niet maar volgen en faciliteren. Dat is de gevestigde praktijk. Het weerhoudt Rabobank er evenwel niet van om oude fabels over ‘basisgeld’, de ‘geldmultiplicator’ en sturing door de centrale bank te verkondigen.

Basisgeld is in hoofdzaak het krediet waarop het bankwezen opereert. Rabobank acht het wenselijk dat dit krediet ook altijd verleend wordt. Uitdrukkelijk stelt ze dat de kredietbehoefte van gezonde banken altijd moet worden bediend (Rabo, paragraaf 3.h). Ook dat is gevestigde praktijk. Deze blijkt zich bovendien uit te strekken tot ongezonde banken en hun giftige portefeuilles; een ongezonde situatie.

Sturing door de markt

Haar eigen invloed en bewegingsvrijheid lijkt Rabobank te willen bagatelliseren. Aan de ene kant zou haar geldscheppend vermogen door de centrale bank en vanwege ‘de ratio’s’ worden begrensd. Zoals hiervoor uiteengezet zijn die begrenzingsen zeer betrekkelijk. Aan de andere kant zou de markt de grenzen dicteren. Niet de bank (kredietverlener) maar de markt (de kredietvraag) bepaalt volgens Rabobank hoeveel geld er in omloop komt. Dat is wederom een fabel.

De potentiële vraag naar geld is ongelimiteerd. De bank bepaalt onder welke condities ze deze accommodeert. Daarmee stuurt ze de effectieve geldvraag. Het bankwezen stelt de parameters op basis waarvan de economie mag floreren. Leidend zijn daarbij het profijt en de risicoperceptie van de banken. Zolang het risico hoog wordt geacht blijven banken terughoudend. Welvaartspotenties worden enkel geaccommodeerd indien en voor zover dit voor de bank profijtelijk lijkt. Aldus stuurt

het bankwezen de markt. Dit geeft het bankwezen buitensporige macht die moeilijk met een democratische rechtsstaat te verenigen is.

Geen rekenschap

Rabobank wil doen geloven dat de geldpers bij haar in goede handen is. Haar onderbouwing is echter gelaardeerd met fabels. Aan belangrijke feiten wordt voorbij gegaan. Zo gaat Rabobank geheel niet in op de geïnventariseerde gebreken van het huidige geldstelsel. Rabobank heeft daarop kennelijk geen verweer.

Van de eigen monetaire invloed en de bedenkelijke gevolgen daarvan blijkt Rabobank zich weinig rekenschap te geven. Ze tracht deze eerder te bagatelliseren. Ze veronachtzaamt daarbij de monetaire realiteit. Die realiteit is dat het bankwezen de geldpers naar believen exploiteert. Ze legt daarover geen maatschappelijke verantwoording af. Het geldstelsel is bijgevolg niet dienstbaar aan de maatschappij maar aan particuliere belangen. Het verstoort de markt, blijkt onbestuurbaar en zorgt voor instabiliteit. Tekenend en onthutsend is de ontboezeming van Rabobank: *“Veel bankiers weten niet eens dat zij bij een geldscheppende instelling werken”* (Rabo, paragraaf 3.f). Bankiers onderkennen hun grote maatschappelijke invloed dus niet. Voor de enorme maatschappelijke gevolgen van hun handelen willen ze kennelijk geen verantwoordelijkheid dragen. Dan moet de wetgever die verantwoordelijkheid ook niet bij hen in handen laten.

Deel 2 – Burgerinitiatief Ons Geld

De initiatiefnemers stellen dat het geldstelsel verbetering behoeft en aanpassing aan de monetaire realiteit. *“Het financiële systeem is instabiel wat nadelige gevolgen heeft voor economie en samenleving.”* (initiatieftekst p. 1). *“Commerciële geldschepping heeft financiële markten de afgelopen decennia opgeblazen tot ongekende proporties. Tegelijkertijd is geld vaak schaars of geheel afwezig daar waar het nodig is voor de reële economie.”* (initiatieftekst p. 3)

De initiatieftekst identificeert samengevat negen gebreken van het huidige geldstelsel (initiatieftekst p. 16 – 17). Deze worden alle door Rabobank genegeerd, evenals de voorstellen om het geldstelsel structureel te verbeteren. Het gaat daarbij in hoofdzaak om zes beginselen die voor het geldstelsel zouden moeten gaan gelden. Deze luiden als volgt (initiatieftekst p. 4 en p. 17).

- A. Het exclusieve recht tot geldschepping behoort toe aan de overheid.
- B. Geldschepping dient louter te geschieden vanuit het algemeen belang.
- C. De macht tot geldschepping en de macht tot initiële toedeling van dat geld dienen te worden gescheiden.
- D. Het voordeel uit geldschepping en uit initiële toedeling van dat geld dient geheel ten goede te komen aan het algemeen belang.
- E. De instelling die bevoegd is tot geldschepping dient geen enkel direct of indirect commercieel belang te hebben bij de schepping noch bij de toedeling van het door haar geschapen geld.
- F. Het commerciële bankbedrijf en de geldomloop dienen te worden ontvlochten.

De beginselen B tot en met F blijven in Rabobanks ‘reactie’ onbesproken. Alleen op beginsel A wordt door Rabobank ingegaan. Zij doet dit door de overheid, zonder grond, zoals hiervoor uiteengezet, zwart te maken. Verder trekt ze dit beginsel uit haar verband. De Rabobank maakt ervan dat alleen het ‘schuldvrije geld’ door de overheid zou moeten worden gecreëerd (Rabo, paragraaf 5.b). Ze beweert bovendien dat schuldvrij geld niet bestaat (Rabo, paragraaf 3.e). Tegelijkertijd beweert ze dat alleen de centrale bank schuldvrij geld kan maken (Rabo, paragraaf 5.b). Het één noch het ander is waar. Met dit inconsistente samenstel van onjuiste beweringen zaait Rabobank vooral verwarring.

Beginsel A betreft niet alleen ‘schuldvrij geld’. Het richt zich op betaalmiddelen die een significante invloed hebben op het algemene geldstelsel en de algemene waarde-eenheid. Het gaat daarbij thans met name om giraal geld, ‘schuldgeld’ derhalve. Het burgerinitiatief wenst dat de overheid, niet banken, zich exclusief bevoegd verklaart tot creatie van dit geldmiddel. Dit geldt voor nieuw te creëren giraal geld maar ook voor de bestaande girale geldhoeveelheid. Deze dient alsnog door de overheid te worden gecreëerd en vervolgens te worden geconverteerd. Dit hangt samen met beginsel F, de ontvlechting van de geldomloop en het commerciële bankbedrijf.

Ontvlechting van geldomloop en bankbedrijf

In het huidige geldstelsel is de geldomloop verstrengeld met het bankbedrijf. Daardoor is het bezwaarlijk banken failliet te laten gaan. Bijgevolg heeft een bankencrisis kunnen leiden tot algehele mondiale economische malaise.

“Giraal geld bevindt zich op de balans van de commerciële banken. Het bestaat louter als een aansprakelijkheid van desbetreffende bank. Als deze bank geen verhaal biedt bestaat betreffend geld niet meer. Deze verstrengeling van geld en bankbedrijf geeft banken een uitzonderlijke positie. Zij zijn ‘systeembanken’ en kunnen hun risico’s op anderen afwentelen.” (initiatieftekst p. 3)

Het burgerinitiatief pleit voor ontvlechting van de geldomloop en het bankbedrijf. De geldomloop staat dan niet meer bloot aan de risico’s die banken nemen. Banken worden dan gewone ondernemingen zonder monetaire privileges en overheidsgaranties.

Ontvlechting haalt de girale geldomloop weg van de bankbalans. De bank leent het niet meer van zijn klant maar heeft het hooguit in bewaring. De geldomloop is dan niet meer afhankelijk van de gezondheid van banken. Faillissement van een bank heeft dan geen directe invloed meer op de geldomloop en op de ‘banksaldo’s’ van de klanten. Banken kunnen omvallen zonder al te grote maatschappelijke impact. De (informele) overheidsgaranties voor banken worden overbodig.

“Het geld van de rekeninghouders staat hierna niet langer op de balans van de bank. De bank leent het niet meer van zijn klant maar heeft het hooguit in bewaring. Giraal geld en bankbedrijf zijn dan ontvlochten.” (initiatieftekst p. 11)

Deze ontvlechting wordt door Rabobank straal genegeerd.

Schuldvrij geld

Door de ontvlechting verandert het girale geld van aard. Ook dit ziet Rabobank over het hoofd. De initiatieftekst spreekt van conversie in digitaal chartaal geld. Daarbij wordt het huidige girale geld vervangen door bevoegdlijk door de overheid gecreëerd chartaal geld.

Giraal geld bestaat niet als geld op zich. Het is juridisch gezien slechts een vordering op een bank. Deze ontstaat in de kredietrelatie tussen de bank en haar klant. De bank doet daarbij een belofte om desgevraagd geld te geven of betaling te verzorgen. Het is een schuld van een bank aan haar klant. Derhalve wordt giraal geld in de initiatieftekst ook wel ‘schuldgeld’ genoemd. Schuldgeld wordt daarbij onderscheiden van ‘schuldvrij-’ of ‘volgeld’. Hierbij wordt bedoeld op geldmiddelen die onafhankelijk van een vordering kunnen bestaan, zoals bijvoorbeeld muntgeld. Het door de overheid uit te geven digitale chartaal geld is dergelijk ‘schuldvrij geld’. Het kan bestaan zonder dat er een vordering tegenover staat. Het is daartoe door de overheid bevoegdlijk gecreëerd.

Rabobank beweert dat schuldvrij geld niet kan bestaan. Ze voert daartoe aan dat schuldvrij geld ook kan worden uitgeleend, en dat er zo alsnog schuldrelaties kunnen ontstaan. Dat is juist maar voor het

begrip ‘schuldvrij geld’ niet relevant. Betreffende overwegingen van Rabobank doen dan ook niet terzake. Ze scheppen hooguit verwarring.

Vermindering van schulden

De conversie van giraal geld in digitaal chartaal geld gaat samen met een sterke reductie van schulden en schuldenlasten, waarbij de greep van het bankwezen op de samenleving kleiner wordt. Daarbij is onderscheid te maken tussen staatsschulden en particuliere schulden. Over particuliere schulden stelt Rabobank dat vermindering ‘volstrekt onmogelijk’ is (Rabo, paragraaf 5.d). Ze gaat echter voorbij aan de aangereikte onderbouwing. De initiatieftekst zet deze uiteen op pagina 12. Daarbij wordt verwezen naar werk van Benes & Kumhof (2012, 2013) en Positive Money (Dyson, 2013).

Benes & Kumhof en Positive Money beschrijven en onderbouwen beide de conversie van giraal geld. Ook zetten zij uiteen hoe deze leidt tot vermindering van schulden. Rabobank refereert geregeld naar beide werken. Ze geeft er echter een verkeerde voorstelling van. Deze is vaak zelfs tegengesteld aan wat Benes & Kumhof en Positive Money betogen. In bijlage 2 wordt dit nader toegelicht.

Met conversie van het girale geld is een groot bedrag gemoeid. Het gaat daarbij om het girale geld in brede zin. Alle girale euro-tegoeden die nu of in de toekomst zonder omwisseling kunnen worden opgevorderd vallen eronder. M2 is daarvoor indicatief. Voor de Nederlandse situatie hebben we het dan over meer dan 700 mrd euro. Dat is beduidend meer dan de gehele Nederlandse staatsschuld, die thans circa 470 mrd euro bedraagt.

Door conversie komt voor de overheid een bedrag beschikbaar ter grootte van de geconverteerde girale geldhoeveelheid. Dat komt door het volgende. Banken verkrijgen van de overheid de geldmiddelen benodigd voor de convertering. Dit gebeurt op krediet. Dat wil zeggen dat banken eenzelfde bedrag aan de overheid verschuldigd worden. Tot het beloop van dit bedrag worden ze bevrijd van hun schuld aan hun rekeninghouders die door conversie hun digitale chartale geld in eigen bezit krijgen. Het bedrag van de geconverteerde girale geldhoeveelheid kan door de overheid worden aangewend voor reductie van staatsschuld en particuliere schulden.

In de uitwerking van Benes & Kumhof wordt daartoe allereerst de staatsschuld in handen van het bankwezen verrekend; vorderingen van banken op het Rijk worden weggestreept tegen vorderingen van het Rijk op de banken. Vervolgens resulteren -in de Nederlandse situatie- nog honderden miljarden voor reductie van particuliere schulden. Benes & Kumhof voorzien daarvoor een uitkering van ‘burgerdividend’. Elke burger krijgt een gelijk deel van het overtollige vermogen van de overheid uitgekeerd, onder de voorwaarde dat hij er vooreerst zijn schulden mee aflost. Deze reductie van schuld en schuldenlasten is de hoeksteen van het aangehaalde werk van Benes & Kumhof. Rabobank slaat er evenwel geen acht op.

Groei van de geldhoeveelheid

Rabobank beperkt in haar ‘reactie’ de financiële ruimte voor schuldreductie tot de jaarlijkse geldgroei. Deze schat zij hoger in dan de initiatiefnemers. Rabobank stelt hem op ca 21 miljard euro per jaar. De initiatieftekst houdt het bij 6 – 20 miljard per jaar, ofwel 1 – 3% van het BBP (initiatieftekst p. 13).

Rabobank doet het voorkomen alsof de initiatiefnemers de schuldreductie op deze geldgroei baseren. Dat is, zoals uit voorgaande blijkt, niet het geval. Reductie van de staatsschuld wordt niet onderbouwd met de jaarlijkse geldgroei. Ze wordt onderbouwd met de convertering van giraal geld, hetgeen een uitwerking is van beginsel A, exclusieve geldschepping door de overheid, en beginsel F, de ontvlechting van bankbedrijf en geldomloop.

Ongefundeerde claims en Chicagoplan

Op vergelijkbare wijze verklaart Rabobank meerdere claims van de initiatiefnemers ‘ongefundeerd’. Ze negeert de geboden onderbouwing. Ze verkondigt haar eigen onjuiste interpretatie en concludeert op basis daarvan tot ongefundeerdheid.

Welbeschouwd is nagenoeg elke uitspraak die Rabobank over het burgerinitiatief doet incorrect. Zo ook de vereenzelving ervan met het Chicagoplan. Dat is economische literatuur uit de jaren 30 van de vorige eeuw. Deze literatuur speelt in de initiatieftekst geen rol van betekenis. Rabobank wijdt er echter breed over uit. Ze presenteert haar weergave van het Chicagoplan als waarschijnlijke interpretatie van het burgerinitiatief. Dit is echter geheel misplaatst en slechts te begrijpen als rookgordijn dat de ware strekking van het burgerinitiatief versluiert.

Ook de ‘bank-run’ die volgens Rabobank hoofdmotief voor hervorming zou zijn blijft in de initiatieftekst buiten beeld. Voorkoming van ‘bank-runs’ is niet wat het burgerinitiatief beoogt.

Sparen

Zelfs het woord ‘sparen’ blijkt bij Rabobank niet in goede handen. Wat een bank sparen noemt is eigenlijk geen sparen. Een spaarder *leent zijn spaargeld uit* aan de bank. De bank handelt onderwijl voor eigen rekening. Als de bank zijn hand overspeelt is de spaarder zijn spaargeld kwijt. Depositogaranties moeten de pijn daarvan, voor de gewone man, verzachten. Dit gebruik van het woord ‘sparen’ is misleidend. ‘Uitlenen’ is wat er thans eigenlijk met ‘sparen’ wordt bedoeld.

De ontvlechting van bankbedrijf en geldomloop trekt dat recht. Na ontvlechting betekent ‘sparen’ niet meer ‘uitlenen aan de bank’. Spaar- en betaalgeld wordt dan hooguit in bewaring gegeven ten behoeve van betaaldienstverlening. Het kan te allen tijde door de eigenaar worden aangewend. Uitlenen aan de bank valt dan onder de noemer risicodragend beleggen of investeren. Dat is minder misleidend. Risico’s worden helder benoemd en gealloceerd. Depositogaranties worden overbodig.

Rabobank beweert dat spaarders na hervorming van het geldstelsel niet meer vrij over hun spaargeld kunnen beschikken (Rabo, paragraaf 5.d en 4.b.3) Dat getuigt van onbegrip van de voorgestelde hervorming. Spaargeld komt juist altijd en zonder risico tot vrije beschikking van de eigenaar te staan. Sparen wordt echt sparen, dat wil zeggen, het betaalvermogen bewaren tot een later moment. Het geld wordt niet intussen uitgeleend. Daarnaast zal er de mogelijkheid zijn om geld te laten renderen. Bijvoorbeeld door het uit te lenen aan een bank of anderszins te beleggen of te investeren. Maar dat heet dan dus geen ‘sparen’ meer maar ‘beleggen’ of ‘investeren’.

Internationale dimensie

Rabobank stelt dat het burgerinitiatief voorbij gaat aan de internationale dimensie (Rabo, paragraaf 5.g). Ook dat is niet waar. Deze wordt door de initiatiefnemers expliciet besproken. Zij dringen erop aan de herschikking van het geldstelsel op Euro-niveau aanhangig te maken. Het is daarbij overigens niet nodig te wachten op Europa. Nederland zou zelf al het voortouw kunnen nemen bijvoorbeeld door de invoering van digitaal chartaal geld. De initiatieftekst stelt daarover:

“Als zelfstandig geldmiddel zou het (digitale chartale geld) op korte termijn al een eigen plaats kunnen innemen in het geldstelsel. Het zou daarbij oplossing kunnen bieden voor leemtes in het huidige geldstelsel, bijvoorbeeld ten aanzien van armoedebestrijding en maatschappelijke participatie. Aldus kan direct liquiditeit worden geboden op plaatsen waar dit maatschappelijk gewenst en mobiliserend is. Dat is met name daar waar (latente) economische vraag onbediend en de benodigde werkkraft onbenut is wegens gebrek aan liquiditeit.” (initiatieftekst p. 15)

Anticyclische sturing

De overheid is thans onderworpen aan de door bankkrediet gedreven conjunctuur. Ze is niet in staat tot effectieve tegensturing. Dit is één van de gebreken van het huidige geldstelsel. *“De overheid is niet toegeerust voor anticyclische monetaire sturing; ze is zelf onderworpen aan de monetair gedreven conjunctuur.”* (initiatieftekst p. 17)

Door de geldpers aan de overheid te geven verandert dat. *“Aldus verkrijgt de overheid directe controle op de totale geldhoeveelheid. Hierdoor kan ze anticyclisch sturen. Ze kan verantwoordelijkheid gaan nemen voor monetaire stabiliteit. (...) De overheid krijgt een middel in handen om tegenwicht te bieden aan marktuitwassen.”* (initiatieftekst p. 17)

Rabobank beweert in dit verband: *“De claim dat de ‘kans op zeepbellen en crises afneemt’ is ook nergens op gebaseerd”* (Rabo, paragraaf 5.d). Uit voorgaande blijkt dat dit niet waar is. De kleinere kans op algehele financiële crises is zeer specifiek onderbouwd. Deze hangt samen met de hiervoor besproken ontvlechting en met het sterk vergrootte vermogen van de overheid tot anticyclische sturing. Dat de kans op ‘zeepbellen’ afneemt wordt in de initiatieftekst overigens niet gesteld. Toch valt er wat voor te zeggen.

Indien het bankwezen de monetaire cyclus niet meer leidt wordt prijsopdrijving geremd. Banken zullen hun beleggingsvoorstellen moeten verkopen alvorens de belegging te kunnen doen. Investeerders moeten voorafgaand aan de investering worden overtuigd. Dat levert betere marktwerking en minder eenzijdige bankmacht. Kuddegedrag zal echter blijven bestaan en prijsbubbels blijven mogelijk als kopers massaal dezelfde kant op lopen. De initiatieftekst voorziet er niet in dit in te dammen. Het voorziet wel in een stelsel waarbij investeerders hun risico's niet ongevraagd, door een wissel op de geldomloop, op anderen kunnen afwentelen. Dit is een gevolg van de hiervoor besproken ontvlechting. Prijsbubbels zullen blijven bestaan maar de kans dat ze in algehele crises eindigen wordt heel klein.

Contractvrijheid

Rabobank beweert dat de voorgestelde monetaire hervorming leidt tot beperking van de keuze- en contractvrijheid. Ook dit is niet waar. Rabobank redeneert dat het publiek op zoek zal gaan naar uitwijkmogelijkheden. Restricties op de contractvrijheid zouden dit vervolgens moeten verhinderen (Rabo, paragraaf 5.h). De werkelijkheid is ook hier geheel tegengesteld aan wat Rabobank betoogt.

De keuzevrijheid van het publiek wordt juist groter door het door de overheid in omloop te brengen geld. Dat geld biedt een alternatief voor bancaire kredietverlening. Er komt meer onbezwaard vermogen beschikbaar. Dit zal de diversiteit en omvang van financieringsmogelijkheden vergroten. Sparen levert na de hervorming geen rendement. Investeren wordt dus aantrekkelijker. Gerekend kan worden op meer particulier aandelenbezit, meer financiering uit eigen kring, meer peer-2-peer-lending, lagere rentes, lagere tarieven en minder marktmacht voor het bankwezen.

Andere liquiditeiten

Ook de contractvrijheid rond verhandelbare schuldtitels, zoals aandelen in geldmarktfondsen, zou volgens Rabobank (moeten) worden beperkt (Rabo, paragraaf 4.b.1). Ook dat is niet het geval. De contractvrijheid wordt zelfs meer compleet in die zin dat partijen de risico's die ze aangaan niet meer ongevraagd op derden, zoals de overheid en de belastingbetaler, kunnen afwentelen. De juiste stelling is dus dat verhandelbare schuldtitels bloot komen te staan aan hun werkelijke risico's. Ze kunnen niet

langer rekenen op overheidsgaranties. Zouden ze hierdoor verdwijnen dan hebben ze kennelijk geen bestaansrecht. Onder het hervormde stelsel kan de markt beter zijn werk doen.

Andere geldvormen en secundaire liquiditeiten worden door de hervorming allerm minst uitgesloten. Deze zullen met de voortschrijdende digitalisering aan belang winnen. Het burgerinitiatief beoogt dat niet af te remmen. Het beoogt de monetaire ontwikkeling in goede banen te leiden. De hervorming schept hiervoor de essentiële randvoorwaarden. Ze maakt de algemene geldomloop stabiel en robuust en onafhankelijk van de gezondheid van banken en andere financiële instellingen. Daarnaast en juist daardoor zal er alle ruimte zijn voor (monetaire) innovatie.

Onfatsoen en disrespect

Rabobank wekt de indruk het burgerinitiatief te adresseren. Ze vermijdt het echter in te gaan op de gesignaleerde gebreken van het geldstelsel en de aangedragen argumenten en oplossingen. Wie de initiatieftekst kent en de reactie van Rabobank leest zal zich verwonderen. Hoe kan de bank deze tekst zo stelselmatig verkeerd weergeven en interpreteren?

Met haar reactie geeft Rabobank blijk inhoudelijk geen verweer te hebben. Zij lijkt derhalve haar toevlucht te nemen tot andere methoden: grove misrepresentatie en het verspreiden van desinformatie. Dit is onfatsoenlijk en getuigt van disrespect voor de initiatiefnemers en hun meer dan 100.000 ondersteuners en het democratisch proces. Rabobank levert een twijfelachtige bijdrage aan het maatschappelijke monetaire hervormingsdebat.

Deel 3 – Overheidsgeldschepping

De initiatiefnemers beschrijven structurele gebreken van het geldstelsel en formuleren structurele oplossingen daarvan. De geldpers is thans onderworpen aan commerciële exploitatie vanuit particuliere belangen. De initiatiefnemers achten dat onwenselijk. Ze willen direct, transparant, verantwoord en afrekenbaar monetair beheer vanuit en ten behoeve van het algemeen belang. De overheid is de aangewezen instelling om dat vorm te geven. Het exclusieve recht op geldschepping is hiervoor instrumenteel.

Rabobank maakt daarvan: *“Het Burgerinitiatief negeert het gevaar dat de overheid, als deze een monopolie op geldschepping heeft, hiervan misbruik gaat maken”* (Rabo, paragraaf 5.h). Deze stelling is onwaar. Misbruik van de geldpers is hoofdthema van het burgerinitiatief. Vier van de zes beginselen die de initiatieftekst ter verbetering van het geldstelsel aandraagt zijn erop gericht om misbruik van de geldpers te voorkomen. Deze worden alle door Rabobank genegeerd.

Misbruik van de geldpers

Stemmenzucht van politici en winstzucht van banken zien de initiatiefnemers als gelijksoortig. Beide zijn particuliere belangen. De geldpers hoort aan geen van beide onderworpen te zijn. De initiatiefnemers willen dat geldschepping geheel dienstbaar wordt aan het algemeen belang. Dat impliceert dat politieke belangen de geldpers net zo min mogen beheersen als commerciële belangen.

“Heersend is de opinie dat ‘de geldpers’ niet in handen moet zijn van politici. Deze zouden hem kunnen aanwenden voor hun eigen politieke belangen. Wij onderschrijven deze visie. Wij menen echter dat de geldpers net zo min in handen hoort van commerciële banken die hem aanwenden voor hun eigen gewin en dat van hun goede relaties. In onze ogen behoort de geldpers niet commercieel noch politiek te worden geëxploiteerd. Ze hoort dienstbaar te zijn aan het algemeen belang. Dit op een transparante en verantwoorde wijze.” (initiatieftekst p. 8)

Scheiding van machten en belangen

De initiatiefnemers beogen de geldscheppende macht een afzonderlijke en toetsbare positie te geven in het publieke bestel. Met de beginselen B tot en met E wordt daar vorm aan gegeven. Daarbij wordt een scheiding aangebracht tussen de instelling die het geld creëert en de instellingen die dit geld initieel kunnen aanwenden.

“De geldschepping zelf dient daarbij te worden opgedragen aan een ‘publiek instituut’ dat niet onderworpen is aan politieke invloed, noch aan invloed van het bankwezen. Deze instelling dient louter het algemeen belang en werkt vanuit vooraf bepaalde monetaire doelen. Het scheidt nieuw geld indien en voor zover dat monetair wenselijk is en niet omdat er commerciële of politieke voordelen mee kunnen worden behaald. De aanwending van het aldus geschapen geld mag juist wél onderworpen zijn aan de politiek. Dit burgerinitiatief roept ertoe op dat het wordt aangewend voor maatschappelijke doelen. Het is aan de politiek hier nadere invulling aan te geven.” (initiatieftekst p. 9)

Het publieke instituut waar de geldpers wordt ondergebracht dient zelf geen profijt te hebben van de aanwending van de geldpers. *“De instelling die bevoegd is tot geldschepping dient geen enkel direct of indirect commercieel belang te hebben bij de schepping noch bij de toedeling van het door haar geschapen geld. De geldscheppende macht is het verboden op commerciële basis rente te berekenen voor beschikbaarstelling van geldmiddelen.”* (initiatieftekst p. 17)

Misbruik van het geldstelsel wordt dus nadrukkelijk door de initiatiefnemers geadresseerd. Een goed geldstelsel bevat waarborgen die de kans op misbruik minimaliseren. De huidige regeling van het geldstelsel schiet hierin tekort. Met name voor het dominante geldmiddel (giraal geld) ontbreken thans elementaire wettelijke kaders. Machten en belangen zijn verstrengeld in het geld- en bankwezen. De geldpers wordt stelselmatig aangewend voor particuliere belangen. Maatschappelijke verantwoording en transparantie worden niet afgedwongen. De wetgever heeft het op zijn beloop gelaten en is de controle kwijt geraakt. Dit noopt tot hervorming. De geldpers is reeds gevrijwaard van politieke inmenging. Dat willen de initiatiefnemers behouden. Thans is het zaak om ook de overige particuliere inmenging uit te bannen.

Grenzen aan bancaire geldcreatie

Misbruik van de geldpers is niet de enige reden voor hervorming. Het huidige geldstelsel loopt tegen zijn grenzen aan. Zelfs het bankwezen begint hinder te ondervinden van het (schuld-)geldsysteem dat ze aan de wereld heeft opgedrongen. Schuldenlasten zijn zo hoog dat ruimte voor monetaire groei op basis van ‘schuldgeld’, ontbreekt. Voor banken is het te risicovol en weinig profijtelijk om verder te expanderen. Aldus limiteren schuldenlasten de geldomloop en daarmee ook de ontwikkeling van welvaart en welzijn.

Van Egmond en De Vries (2015) modelleerden de wisselwerking tussen het financiële bestel en de reële economie. Dit model blijkt de monetaire ontwikkeling van de afgelopen 50 jaar goed te repliceren. Die periode wordt gekenmerkt door overmatige geldgroei, inflatie en expansie van speculatie en financiële markten. De commerciële geldexpansie was een zichzelf versterkend proces dat leidde tot instabiliteit en culmineerde in de financiële crisis die in 2007 begon.

Het model voorspelt weinig goeds voor de toekomst. Bij ongewijzigde voortzetting van het huidige geldstelsel volgt een lange periode van stagnatie. Schuldenlasten begrenzen de welvoortsontwikkeling. *“Te stellen is dat het voor financiële instellingen bij huidige niveaus van de schuldenlasten (...) te weinig profijtelijk en te risicovol is om in Europa verder te expanderen. Langdurige stagnatie ligt dan ook in het verschiet. Dit is geen gevolg van gebrek aan*

welvaartspotentie. Zij komt voort uit gebrek aan geldmiddelen op plaatsen waar daar economisch gezien wel behoefte aan is.” (initiatieftekst p. 13 – 14)

Noodzaak van overheidsgeldschepping

Rabobank lijkt dat in te zien. Al haar ongefundeerde kritiek ten spijt besluit Rabobank uiteindelijk voorstander te zijn van incidentele overheidsgeldschepping. Indien en voor zover dit het bankwezen van pas komt ziet ze het overheidsgeld graag komen. Structurele verbetering van het geldstelsel lijkt Rabobank evenwel onwelgevallig. Ze laat het graag bij incidentele interventies die de status quo niet veranderen maar in leven houden.

Volgens Rabobank moet de overheid dus weldegelijk extra geld in omloop brengen. Ze mag het van Rabobank echter niet zelf creëren. Ze moet het lenen van de bank die het dan voor haar maakt. Aldus blijft de monetaire bankdominantie gehandhaafd, wordt de staatsschuld groter en krijgt de economie een doekje voor het bloeden.

Er is echter geen enkele reden waarom de overheid de extra geldmiddelen waar de economie behoefte aan heeft zou moeten lenen. Ze kan deze zelf creëren. Dat houdt haar schuldenvrij. Het is haar soevereine macht dit te doen. Het is zelfs haar plicht hierin te voorzien daar de regeling van het geldstelsel constitutioneel in haar handen ligt. Ze dient haar monetaire verantwoordelijkheid te nemen. Voor zover zij dat nalaat schept ze ruimte voor particulieren, zoals banken, om deze macht te usurperen. Burgerinitiatief Ons Geld maakt kiezer en gekozenen bewust van deze usurpatie. Het geeft een aanzet om dit niet langer te tolereren.

Monetaire hervorming

Weerwoord blijkt Rabobank niet te hebben. Ze zet haar kaarten op rookgordijnen en angst voor verandering. Monetaire hervorming noemt ze ‘het hele stelsel integraal op de helling te zetten’. Dat is een onjuiste kwalificatie. De initiatiefnemers stellen voor evidente gebreken te verhelpen. Niet met lapmiddelen maar met structurele oplossingen. De hervorming consolideert wat goed is. Bovendien maakt zij een labiel stelsel dat vatbaar is voor misbruik transparant, verantwoord en stabiel.

Het huidig bestel heeft volgens Rabobank *“meer dan een eeuw lang zonder al te grote problemen gefunctioneerd”* (Rabo, 2015, onder 3.h). Het heeft inderdaad gefunctioneerd maar niet zonder problemen. Het heeft de wereld uit balans gebracht. Het is aangeland aan de grens van zijn capaciteit. Een natuurlijk moment voor verbetering is gekomen.

Van Egmond en De Vries (2015) onderzochten wat er gebeurt als de overheid de geldcreatie geheel naar zich toe trekt. In dit scenario ziet de toekomst er stukken beter uit. In dit scenario zal de welvaartsgroei zich geheel herstellen en treedt een periode in van langdurige stabiele groei. Welvaartspotentieel wordt benut. Het geldwezen wordt dan dienstbaar aan de ontwikkeling in plaats van andersom.

Tot slot

Met haar special ‘Hoe werkt geldschepping?’ geeft Rabobank te kennen het burgerinitiatief Ons Geld van belang te achten. Ze heeft evenwel nog geen vorm gevonden om er fatsoenlijk op te reageren. Hopelijk dat deze response haar daar alsnog toe beweegt.

De initiatiefnemers: Ad Broere, theatergroep De Verleiders en stichting Ons Geld

Bijlagen

Bijlage 1 – Overheid en geldschepping, lessen uit het verleden

Bijlage 2 – Misrepresentatie van Benes & Kumhof

Bijlage 1 - Overheid en geldschepping, lessen uit het verleden

Rabobank stelt dat het gevaarlijk is om de geldpers in publieke hand te brengen. Niet banken maar de overheid zou onverantwoord met de geldpers omgaan. Dit zou blijken uit de geschiedenis. Als voorbeeld voert Rabobank de Duitse hyperinflatie op en het papiergeld van onder andere de Franse en Amerikaanse revolutie. Uit deze voorbeelden blijkt allerm minst dat overheden slecht met de geldpers om kunnen gaan. Uit de Duitse hyperinflatie van 1923 blijkt zelfs het tegendeel. De Duitse hyperinflatie was geen gevolg van overheidsbemoediging maar van het gebrek daaraan.

Duitse hyperinflatie

Duitsland was als verliezer uit de eerste wereldoorlog gekomen. Het was onder internationaal financieel toezicht en buitensporige sancties geplaatst. De geallieerden dwongen de Duitse staat bovendien haar invloed op de Reichsbank op te geven. Dit gebeurde in mei 1922. Het monetair beheer was toen geheel aan de markt. In ‘The Lost Science of Money’ (2002) beschrijft Stephen Zarlenga wat vervolgens gebeurde.

Duitse banken gingen excessief veel bankbiljetten drukken. Dit gebeurde met toestemming van de toen volledig private Reichsbank. Die bank ondersteunde dit zelfs door het commerciële bankgeld vrijelijk voor Reichsmarken in te wisselen. De door jan-en-alleman gedrukte biljetten werden zo gelijk gesteld met de officiële munt. Dat trok valutaspeculanten aan. Die speculeerden op de evidente verdere verzwakking van de Reichsmark. Massaal verkochten ze Reichsmarken die niet bestonden. Uitgerekend de private Reichsbank hielp hen daarbij. Onder andere via ongehoorde kredieten voor die speculatie. De private Reichsbank maakte voor die speculanten volkomen overbodig nieuw geld (bankkrediet). Terugbetaling kostte de speculanten dankzij de inflatie maar een schijntje. De woekerwinst staken ze intussen in de eigen zak. De Reichsmark ging ten onder. Het Duitse volk en de Duitse staat raakten in deplorabele toestand.

De hyperinflatie werd beteugeld toen de Duitse staat orde op zaken stelde. Een nieuwe munt (de Rentenmark) werd ingevoerd. De vrije inwisseling van privaat geld werd afgeschaft. Er kwamen restricties op kredietverlening en valutatransacties. Speculanten kwamen in het nauw en de hyperinflatie kwam tot een einde.

Net als nu was er bij de Duitse hyperinflatie geen overheid die de geldpers bediende. Die overheid was juist even helemaal buiten spel gezet. Het waren banken die de geldomloop deden exploderen. De Duitse hyperinflatie leert vooral wat er gebeurt als de overheid haar monetaire verantwoordelijkheid geheel verzaakt. Het toont ook hoe weinig gedisciplineerd de private financiële sector is. Het zou prudent zijn als bankiers hieruit hun lessen leren. En zich ervan onthielden de overheid geheel misplaatst als schuldige te belasteren.

Revoluties

Ook andere historische voorbeelden die Rabobank aanhaalt blijken ongeschikt voor haar argument. Het papieren overheidsgeld van de Franse revolutie (assignats en mandats) werd van buitenaf ondermijnd. Met name vanuit Londen werd het massaal vervalst. Inflatie van Frans revolutiegeld is hoofdzakelijk daaraan te wijten. In 1795 circuleerde er twee keer zoveel valse biljetten als echte (Dillaye, 1877). De inflatie kwam niet door een overheid die te veel geld drukte. Het was het gevolg van monetaire oorlogsvoering tegen die overheid.

Hetzelfde geldt voor het Amerikaanse revolutionaire geld (de continental currency). Uitgifte hiervan door het Amerikaans congres ging zeer beheerst. De inflatie die uiteindelijk optrad kwam door massale vervalsing door de Engelsen (Franklin, 1819; Schuckers, 1874). In de strijd met Engeland is de continental currency ten onder gegaan. Maar de Verenigde Staten hebben er hun onafhankelijkheid wel aan te danken.

Leren van het verleden

In 1895 schreef monetair historicus Del Mar: “As a rule political economists (...) do not take the trouble to study the history of money; it is much easier to imagine it and to deduce the principles of this imaginary knowledge.” Met die kwalificatie zijn de historische dwalingen van Rabobank te begrijpen.

Uit de geschiedenis blijkt niet dat staten geneigd zijn teveel geld te maken. Integendeel. Staten blijken monetair overwegend zeer prudent. In zijn monumentale werk ‘The Lost Science of Money’ heeft Stephen Zarlenga dat onderzocht. Eén van zijn conclusies is: “public (government) money has a superior record.” Zarlenga’s werk ontbreekt in de literatuurlijst van Rabobank. Dat is opmerkelijk. Het is het enige en toonaangevende hedendaagse werk dat onderhavige thematiek tot onderwerp heeft: overheid en geldcreatie. Alvorens hun fantasie de vrije loop te laten zouden de medewerkers van Rabobank dat toch minstens eens moeten lezen.

Bijlage 2 – Misrepresentatie van Benes & Kumhof

In haar special ‘Hoe werkt geldschepping?’ (2015) verwijst Rabobank geregeld naar werk van Benes & Kumhof (2012). Deze (voormalige) IMF-analisten schetsen een beeld van de ontvlechting van de geldomloop en het bankbedrijf. Hierbij is sprake van conversie van bankgeld (giraal geld) in overheidsgeld (‘indestructible government money’). Benes & Kumhof modelleerden deze conversie en de gevolgen daarvan. Deze zijn uiterst positief. Benes & Kumhof noemen ter illustratie:

- Sterke reductie van de staatsschuld
- Sterke vermindering van particuliere schulden
- Eliminatie van ‘bank runs’; spaargeld is volkomen veilig
- Demping van de (door bankkrediet gedreven) conjunctuur
- Nul-inflatie wordt mogelijk; een compleet stabiele waarde-eenheid (munt)

Rabobank verwijst vaak naar Benes & Kumhof. Haar weergave van hun werk is echter tegengesteld aan wat Benes & Kumhof betogen. Rabobank blijkt hun werk systematisch te verdraaien.

Ontvlechting volgens Benes en Kumhof

Benes & Kumhof (B&K) stellen voor het bankbedrijf en de girale geldomloop in één keer te ontvlechten. Daartoe moeten banken ter convertering van het girale geld, geldmiddelen bij de overheid kopen. Het gaat hier niet om munten of bankbiljetten. De overheid kan ook digitaal geld creëren. Deze actie is monetair neutraal. De essentie is dat het door banken gecreëerde girale geld (bankgeld) wordt vervangen door overheidsgeld. Vanaf dan is het banken niet langer toegestaan om zelf geld te creëren.

Onder het huidige stelsel creëren banken het geld (giraal geld) dat in omloop is. Markt en overheid moeten het bij die banken lenen. Ze functioneren op geldmiddelen die het bankwezen beschikbaar stelt. Bijgevolg zijn er significante particuliere en staatsschulden. Na de conversie zijn de rollen omgekeerd. De overheid creëert het geld en de banken gaan functioneren op geldmiddelen die de overheid beschikbaar stelt.

Deze conversie laten B&K in een paar stappen voltrekken. Daarbij wisselen banken al het girale geld in voor overheidsgeld. Dit kopen ze op krediet van de overheid. Deze krijgt daarbij een vordering op de banken ter grootte van de girale geldhoeveelheid. M2 is indicatief voor de omvang hiervan. Het eigen vermogen van de overheid groeit met eenzelfde bedrag.

Staatsschuld in handen van de banken wordt verrekend met de nieuwe schuld van de banken aan de overheid. Dan resteert nog een grote som (voor de Nederlandse situatie meerdere honderden miljarden) aan eigen vermogen op de Rijksbalans. B&K laten de overheid dit overtollige eigen vermogen uitkeren aan de burgers, in de vorm van burgerdividend. Dit onder de voorwaarde dat burgers hiermee vooreerst hun schulden afbetalen. De schuldenlast van overheid en burgers neemt af zonder dat de geldhoeveelheid afneemt.

Banken worden in de voorstelling van B&K gesplitst in een geldbank en een investeringsbank. De geldbank biedt geheel risicovrije (en rendementsloze) betaal- en spaardiensten. De investeringsbank verleent krediet. Kredietverlening is vooral gericht op productieve investeringen in bedrijvigheid. De kredietbehoefte voor ‘wonen’, ‘werken’ en ‘leven’ neemt af. Burgers krijgen hun aandeel in de welvaart zelf in handen. Er ontstaat meer onbezwaard eigen bezit zoals eigen woning zonder hypotheek.

De valse interpretatie van Rabobank

Aan dit alles gaat Rabobank voorbij. In plaats daarvan dicht ze B&K een tegengesteld scenario toe. Ze stelt: *“Om van de bestaande (...) situatie naar de gewenste situatie te komen moeten eerst de reserves van de banken op het gewenste niveau van 100 % van het girale geld worden gebracht. Hierbij speelt de overheid een belangrijke rol. (...) De overheid brengt extra geld in omloop door activa van de banken op te kopen. Dat kan het opkopen van staatsleningen zijn, maar ook kan de overheid besluiten om commerciële leningen van de banken op te kopen. (...) Als zij andere leningen opkoopt, ontvangt zij rente, maar loopt zij ook het kredietrisico dat daarbij hoort. Kortom, de overheid gaat massaal bankieren, trekt veel risico’s naar zich toe, maar weet zich tevens de enige bediener van de geldkraan.”* (Rabo, paragraaf 4.b.1).

Rabobank laat de overheid dus activa van het bankwezen kopen. Dat is geheel tegengesteld aan het betoog van B&K. Die laten de banken geldmiddelen van de overheid kopen. Het gaat hier niet om een detail maar om de essentie van het model dat B&K ontwikkelden. Rabobank verdraait dit model derhalve compleet. Elke conclusie die Rabobank B&K op basis van deze verdraaiing toevoegt is dan ook onjuist. De conversie volgens B&K is tegengesteld aan wat Rabobank beschrijft.

De overheid gaat niets kopen van banken. Ze gaat ook niet bankieren. Ze worden juist niet meer opgezadeld met risico’s die banken nemen. Banken moeten geld kopen van de overheid ter vervanging van het girale geld. Geldschepping wordt een staatsaangelegenheid. Bankieren en bankrisico’s vallen toe aan de bank. Rabobank wekt de schijn B&K te evalueren. Maar feitelijk draagt ze een valse representatie uit.

Men kan zich afvragen waarom Rabobank dat doet. Is het onvermogen? Kan deze bank niet buiten haar paradigma denken? Of is het onwil? Wil ze niet dat dat het publiek B&K gaat begrijpen? Dat laatste is niet onwaarschijnlijk. Het ‘publieke vermogen’ staat nu bij banken op de balans. Zij bepalen hoe, door wie en onder welke voorwaarden het initieel wordt aangewend. Dat is een enorme macht. De bank vindt het vast niet leuk om die macht af te staan.

Toch valt niet in te zien waarom banken dit vermogen zouden mogen exploiteren. De uitwerking van B&K blijkt economisch zeer verantwoord. Moreel is zij ook juist. Het publieke vermogen hoort aan het publiek ten goede te komen. De overheid is de instelling die dit zou moeten realiseren. Dat is haar bestaansgrond in een democratische rechtsstaat.

De conversie is een overdracht van het publieke vermogen van de banken naar de overheid. Het burgerdividend brengt het vervolgens naar de burger. Dit reduceert hun schulden en schuldenlasten en de noodzaak om geld te lenen van de bank. Banken worden minder invloedrijk. Burgers worden vermogender en vrijer. Beelden van een democratische participatiemaatschappij worden dan reëel.

Spaargeld

In paragraaf 4.b.1. blijkt nog eens hoezeer Rabobank de essentie van de conversie negeert. Zij schrijft op basis van werk van Irving Fischer uit 1935 maar opgerekt tot het werk van B&K:

“Spaargeld mag (...) absoluut niet gaan fungeren als een near money, wat wil zeggen dat het niet snel en zonder noemenswaardige kosten in giraal geld mag worden omgezet. Dat zou namelijk het hele plan onderuit halen.” (Rabo, paragraaf 4.b.1)

Deze veronderstelling is onjuist. De conversie zorgt dat spaargeld volgeld is en blijft. Bankieren krijgen het niet langer te leen. Ze hebben het hooguit in bewaring. Van omzetting van en naar ‘near money’

is geen sprake meer. Bankieren wordt eenvoudiger; veilig, transparant en begrijpelijk voor de gewone man. Banken zullen gaan doen wat het publiek thans ten onrechte veronderstelt dat ze doen.

Geld voor investeringen

Nu het spaargeld veilig is gesteld moet ook naar de investeringen worden gekeken. Waar halen bedrijven na de conversie het geld vandaan voor hun investeringen? Hoe gaat de bank haar rol van gelduitlener vervullen? Hierover schrijft Rabobank het volgende.

“Benes en Kumhof (2012) gaan in hun bijdrage uit van een situatie waarin de kredietverlening niet met spaargeld, maar via leningen van de overheid wordt gefinancierd.” (paragraaf 4.b.1)

Het B&K-model laat de financiering voor productieve investeringen inderdaad voor een belangrijk deel van de overheid komen. Dit gebeurt via staatskrediet aan de investeringsbanken. Dit geeft de overheid een krachtig middel om te borgen dat die banken het geld niet in speculatieve bubbels steken maar in de productieve economie.

Dit betekent echter niet dat staatskrediet volgens B&K noodzakelijk is. De overheid kan ook meer geld in omloop brengen zodat de private sector de investeringen kan bekostigen. Een manier om dit te doen is afbetaling (opkopen) van staatsschuld in handen van derden (niet-banken). Zo verkrijgen die derden de middelen om de investeringen te financieren.

Het instrumentele karakter van de keuze die B&K in hun model maken lijkt aan Rabobank voorbij te gaan. In plaats daarvan beoordeelt zij het vanuit het bankparadigma. Ze beweert dat het staatskrediet *“(…) betekent dat de overheid een in potentie omvangrijk kredietrisico op de particuliere sector gaat lopen. Waarbij moet worden gevreesd dat de banken niet hun beste kredietrisico’s naar de overheid zullen doorschuiven.”* (Rabo, paragraaf 4.b.3)

Deze vrees van Rabobank is relevant voor de huidige situatie. Daarin wordt de publieke sector opgezadeld met bankrisico’s. Kennelijk is het voor banken gebruikelijk daarbij ‘niet de beste risico’s’ door te schuiven. Voor het B&K-scenario gaat Rabobanks redenering evenwel niet op. Het staatskrediet is daar niet gekoppeld aan specifieke risico’s. Het is een instrument voor directe monetaire sturing. Het voorziet dat er altijd geld is om productieve investeringen te doen. En dat op zodanige wijze dat speculatieve bubbels en inflatie worden vermeden.

Bank run

Eén voordeel van de conversie meet Rabobank breed uit. Het gaat hier om een voordeel voor de bank. Traditioneel risico voor banken is dat mensen massaal hun kredietsaldo bij de bank weghalen. Banken hebben maar heel weinig geld beschikbaar voor hun rekeninghouders. Wanneer deze massaal hun tegoed opvragen of naar andere banken overmaken gaat de bank onderuit. Dat is inherent aan het huidige bankwezen. De conversie die B&K voorstellen elimineert het risico van de ‘bank run’.

Wie de tekst van Rabobank leest kan de indruk krijgen dat dit het eigenlijke doel is van de conversie. Voor B&K is het slechts een bijeffect. Voorop staat dat het banken onmogelijk wordt gemaakt nog langer geld te creëren. Bovendien worden onnodige schuldenlasten die vanwege de commerciële geldschepping op de economie drukken weggenomen. B&K tonen hoe onnodig die lasten zijn en hoe makkelijk ze kunnen worden weggenomen. Dat is de kern van hun werk. Die kern lijkt Rabobank vooral te willen verhullen.

Chicagoplan en besluit

Een kleine relativering is op zijn plaats. B&K geven Rabobank zelf de kans om niet hun werk maar het ‘Chicagoplan’ te belichten. Dat is een verzameling voorstellen uit de jaren 30 voor aanpak van systematische gebreken in het geldsysteem. B&K presenteren hun werk als een evaluatie hiervan. Dat pakt Rabobank op. Het mag zelfs verklaren waarom Rabobank plotseling zo uitvoering op het circa 80 jaar oude Chicagoplan ingaat. Aannemelijk is dat Rabobank feitelijk B&K van repliek wil dienen. Maar tegelijkertijd niet de aandacht wil vestigen op wat ze schrijven.

Literatuur

Benes, J., M. Kumhof (2012), The Chicago plan revisited. IMF Research Department Working Paper, WP12/202, IMF. Beschikbaar op: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/wp/2012/wp12202.pdf>

Benes, J., M. Kumhof (2013), The Chicago Plan Revisited. Revised Draft of February 7, 2013. Beschikbaar op: <http://web.stanford.edu/~kumhof/chicago.pdf>

Boonstra, W. (2015), Hoe werkt geldschepping? Feiten en fabels over de rol van banken bij de creatie van geld, Kennis en economisch onderzoek (KEO) Rabobank. (**‘Rabo’**) Beschikbaar op: <https://economie.rabobank.com/publicaties/2015/mei/hoe-werkt-geldschepping/>

Carpenter, S.B., S. Demiralp (2010), Money, Reserves, and the Transmission of Monetary Policy: Does the Money Multiplier Exist?

Cliffe, M., T. Brosens (2014), De geldscheppingsparadox. ING Economisch bureau.

Del Mar, A. (1895), History of Monetary Systems.

Dillaye, S. (1877), Assignats and Mandats: A True History, Philadelphia: Henry Carey Baird <https://archive.org/stream/moneyandfinance00dillgoog>

Dyson, B., A. Jackson (2013), Modernising Money. Why Our Monetary System Is Broken and How It Can Be Fixed. London: Positive Money

Dyson, B., G. Hodgson, A. Jackson (2015), Would a sovereign money system be flexible enough? Positive Money. Beschikbaar via: <http://positivemoney.org/our-proposals/flexibility-in-sovereign-money-system/>

Egmond, N.D. van, B.J.M. de Vries (2015), Werkdocument Duurzaam financieel-economisch systeem (Universiteit van Utrecht in het kader van het Sustainable Finance Lab). Beschikbaar via: <http://sustainablefinancelab.nl/2015/04/01/publicatie-working-paper-sustainable-finance-model/>

Franklin, B. (1819), The Posthumous and Other Writings of Benjamin Franklin, London: A.J. Valpy, (The writings of Benjamin Franklin).

Huber, J. (2015), Monetary puzzlement: Why central banks perform worse than they could, and why sovereign-money reform would help to perform much better. Beschikbaar op: <http://sovereignmoney.eu/monetary-puzzlement>

Kumhof, M. (2013), The Chicago Plan Revisited. Presentation. Beschikbaar via: http://www.bankofengland.co.uk/research/Documents/ccbs/Workshop2013/Presentation_Kumhof.pdf

McLeay, M., A. Radia, R. Thomas (2014), Money creation in the modern economy, Bank of England, Quarterly Bulletin, 2014 Q1 | Volume 54 No. 1.

Schuckers, J. (1874), Finances and Paper Money of the Revolutionary War, Philadelphia: John Campbell

Sigurjonsson, F. (2015), Monetary Reform. A better monetary system for iceland.

Wortmann, E. (2015), Burgerinitiatief Ons Geld. Tekst en toelichting. (**‘initiatieftekst’**) Beschikbaar via <http://onsgeld.nu/burgerinitiatief.pdf>

Zarlenga, S. (2002), *The Lost Science of Money. The Mythology of Money – the Story of Power*. American Monetary Institute (AMI).

Zarlenga, S. (2003), *Speech at the U.S. Treasury*. Beschikbaar op: <http://www.monetary.org/speech-at-the-u-s-treasury-dec-4-2003/2010/12>